

niem nauczania papieża Jana Pawła II i Franciszka, a także kwestia rozeznania tzw. sytuacji nieregularnych, co stało się przedmiotem troski XIV Synodu Biskupów i adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* (Henryk Stawniak SDB). Rozwinięciem powyższego zagadnienia była prezentacja badań wśród studentów kierunków nauki o rodzinie oraz pedagogiki dotyczących przemian preferowanych modeli rodziny w opiniach współczesnej młodzieży (Magda Urbańska). Potwierdzają one dokonującą się na naszych oczach zmianę akceptowanych modeli rodziny, gdzie w miejsce małżeństwa pojawiają się związki niesformalizowane czy coraz bardziej aprobowany styl życia singla. Publikację zamyka przypomnienie nauki kardynała Augusta Hlonda na temat małżeństwa i rodziny, która ciągle może stanowić istotny punkt odniesienia dla dzisiejszych małżeństw i rodzin (Stanisław Wilk SDB).

Recenzowana monografia jest interesującym głosem ze strony środowiska salezjańskiego na temat świata młodzieży w obliczu nowych wyzwań płynących ze współczesnego świata. Warto raz jeszcze podkreślić jej interdyscyplinarny i uniwersalny charakter, wśród autorów bowiem byli nie tylko teoretycy, ale także i praktycy wychowania, salezjanie i świeccy, przeniknięci wychowawczymi ideami Księdza Bosko oraz głębokim chrześcijańskim humanizmem św. Franciszka Salezego. Warto więc, aby sięgnęli po nią rodzice, wychowawcy, pedagodzy, profilaktycy i wszyscy, którym drogę jest dzieło wychowania dzieci i młodzieży.

Katarzyna Kołtun
Doktorantka Instytutu Teologii Moralnej KUL
e-mail: kasiako15@wp.pl

Livio MELINA, *Kurs bioetyki. Ewangelia życia*, tłum. Katarzyna Wójcik, Wydawnictwo Św. Stanisława BM, Kraków 2016, ss. 254.

DOI: <http://dx.do.org/10.18290/rt.2017.64.3-13>

Życie jako dar Boga, przekazany człowiekowi, pozostaje fundamentalną wartością, która stoi w centrum Ewangelii, czyniąc z niej *Ewangelię życia*. Kościół przyjmuje tę Ewangelię jako swoją i głosi Prawdę wszelkimi możliwymi środkami. Szczegółowo interpretuje wiele konkretnych problemów dotyczących powstawania, przebiegu i końca życia ludzkiego.

Książka *Kurs bioetyki* ks. Livio Meliny, w latach 2006-2016 dyrektora Papieskiego Instytutu Jana Pawła II dla Studiów nad Małżeństwem i Rodziną w Rzymie, to usystematyzowany wykład z bioetyki oparty na encyklice Jana Pawła II *Evangelium vitae*. Opracowanie ukazało się w serii *BIOETYKA*. Ksiądz Livio, jako zapalony propagator myśli polskiego Papieża, wygłosił serię wykładów oscylujących wokół zagadnień poruszonych w encyklice, które obecnie ukazały się po polsku. Przedmowę do książki napisał ks. kard. Stanisław Dziwisz.

Pierwszy rozdział książki nakreśla kontekst ukazania się papieskiego dokumentu, co może stwarzać wrażenie, iż jest to klasyczne omówienie treści encykliki. Jednak w miarę dalszej lektury staje się jasne, iż autor nie tylko w systematyczny sposób układa materiał (nie zawsze podążając chronologicznie za treściami *Evangelium vitae*), ale również wnosi pewien oryginalny wkład, poszerza i szczegółowo omawia istotne czy złożone problemy. Siłą rzeczy papieski dokument jest ograniczony formą do pewnej syntezy, którą twórczo opisuje i interpretuje niniejsza publikacja, stanowiąc cenny wkład w rozumienie myśli Jana Pawła II.

Być może tytułowe słowo „kurs” (podręcznik) nie jest tu do końca adekwatne. Książka nie nawiązuje do wielu bardziej szczegółowych problemów bioetycznych (np. relacja lekarz–pacjent, klonowanie, inżynieria genetyczna, genetyczne modyfikowanie żywności, wykorzystanie tkanek i narządów do transplantacji, etyka środowiska naturalnego). Z racji kontekstu jej powstania nawiązuje głównie do tematów poruszonych w encyklice i ich pochodnych (aborcja, eutanazja, sztuczna prokreacja, terapia uporczywa, choroba i śmierć, prawo świeckie a zagadnienia bioetyczne). Ze względów oczywistych nie ma w niej również odniesień do nauczania papieża Benedykta XVI i Franciszka. Ponieważ jednak obaj papieże w głoszeniu *Ewangellii życia* są kontynuatorami wielkiej myśli Jana Pawła II, poznanie jej i zrozumienie jest niezbędne – a to zapewnia praca ks. Meliny.

Za bardzo ciekawe, wręcz oryginalne, należy uznać powiązanie przez ks. Melinę encykliki *Evangelium vitae* z wcześniejszą, równie istotną dla teologii moralnej encykliką *Veritatis splendor*. Współczesny kryzys rozumienia zagadnień moralnych rodzi konkretne konsekwencje dla deprecjonowania fundamentalnych wartości życia ludzkiego.

Analizując aktualne zagrożenia dotyczące życia (kulturę postmodernistyczną czy kryzys nauczania moralnego), ks. Melina zwraca uwagę na powiązanie obrony życia ludzkiego z kontekstem społecznym. Wydaje się, że dziś Kościół musi stanąć w obronie bezbronnych (nienarodzonych, chorych), jak pod koniec XIX w. stanął w obronie uciemżonych robotników. Walka o ochronę życia, to nie tylko kwestia zabezpieczenia indywidualnych praw osoby ludzkiej, ale to kwestia rozwoju lub degradacji całych społeczeństw.

W różnych miejscach książki daje się zauważyć wartościowe odwołanie do przesłania biblijnego. Jakkolwiek cytaty biblijne pojawiają się często, jakby na potwierdzenie prezentowanej refleksji, to jednak zawsze oddają one sedno problemu w mistrzowski sposób, uwypuklając głęboko chrześcijański charakter wywodu.

W części drugiej autor daje pozytywny wykład katolickiej nauki dotyczącej szacunku dla życia. Porusza kwestię antropologii (m.in. teologia obrazu, relacyjność istoty ludzkiej). Ukazuje etos ojcostwa i macierzyństwa, z uwzględnieniem tzw. teologii ciała Karola Wojtyły (np. poszerza patrzeć na funkcję jednoczącą aktu seksualnego w małżeństwie). Analizuje również pewne aspekty troski o życie u jego kresu. W tej części książki bardzo ciekawie i wyczerpująco wybrzmiewają rozważania poświęcone statusowi embrionu ludzkiego. Nie tylko ukazują jedność rozwojową zarodka i płodu ludzkiego (autor neguje pojęcie tzw. preembrionu), ale przywołują refleksję nad ujednostkowieniem embrionu od samego momentu poczęcia oraz indywidualnością, jako bazą przyznania statusu osobowego embrionowi.

W zasadniczym wykładzie ks. Melina opiera się, jak już zostało wspomniane, na problematyce *Evangelium vitae*. Dlatego szczegółowo omawia kwestie aborcji, eutanazji czy stosunku prawodawstwa świeckiego do norm moralnych. Oprócz wielu

treści warte wyróżnienia są tematy tzw. aborcji terapeutycznej (którą należy odrzucić jako pojęcie) oraz odniesienie eutanazji do Eucharystii, oczywiście na zasadzie kontrastu (pisze: *Eutanazja jest całkowitą antytezą Eucharystii*). Autor oddziela również działania eutanatyczne od rezygnacji z uporczywej terapii.

Książka omawia także fundamentalne przykazanie *Nie zabijaj* w jego różnych przejawach, przede wszystkim nieodwołalności tej normy moralnej. Przy okazji zwraca uwagę na problem obrony koniecznej, której konsekwencją może okazać się śmierć agresora, oraz porusza temat kary śmierci. Podobnie omawia wartość życia nienarodzonego dziecka i matki w sytuacji zagrożenia życia z powodu ciężkiej choroby.

Autor zwraca uwagę na związek, jaki zachodzi między mentalnością aborcyjną a stosowaniem antykoncepcji. Omawia dodatkowo kwestię prowadzenia doświadczeń na embrionach czy diagnostyki prenatalnej.

Pod koniec ks. Melina ukazuje wartość nauczycielską encykliki *Evangelium vitae*. Po pierwsze mierzy się z odrzuconą już w *Veritatis splendor* subiektywnością nauczania moralnego. Istnieją dziś bowiem, także w Kościele, silne nurty przypisujące autonomię decydowania o konkretnych normach sumieniu indywidualnego człowieka. Przy tej okazji teolog wchodzi na grunt katolickiego rozumienia prawa naturalnego. Jednocześnie naświetla rangę doktrynalną kilku fundamentalnych wypowiedzi omawianej encykliki (nr 57, 62, 65). Ukazuje również różnice i relacje, jakie w tym kontekście zachodzą między dogmatem a nauczaniem zwyczajnym Magisterium Kościoła. W ciekawy sposób podkreśla jednak obowiązywalność, normatywność wypowiedzi Jana Pawła II, które choć nie są dogmatami, stanowią sądy pewne, prawdziwe. Nawiązuje również do nieomylności papieża, rozumianej także w łączności z nauczaniem wszystkich biskupów. Te rozważania mają dość szczegółowy charakter, stanowiąc o wyjątkowej wartości recenzowanego opracowania.

Przy okazji omawiania relacji prawa świeckiego do prawa moralnego ks. Melina porusza bardzo praktyczny problem współpracy ze złem wymierzonym przeciw życiu. Wymienia tu: współudział w aborcji, udostępnianiu antykoncepcji, czy przeprowadzaniu eutanazji, gdzie miesza się poczucie troski o chorego i uśmierzanie jego bólu z unicestwieniem chorego jako metodą pozbycia się cierpienia. Omawiając dość wiele przejawów tzw. *kultury śmierci*, ks. Melina odwołuje się też do postępowania *kultury życia*, która w profetyczny sposób, poprzez odnowę rodziny i refleksji moralnej, może obronić świat przed okazaniem niewierności Bogu, dawcy życia.

Wydaje się, że jak rozum i wiara mają być *dwoma skrzydłami, na których unosi się wierzący*, tak bioetyka jest próbą stworzenia pomostu między naukami empirycznymi i etyką (zwłaszcza tą teologiczną). Rozwój medycyny przynosi co raz to nowe dylematy, pytania. Refleksja kapłana, od lat zgłębiającego epokową myśl św. Jana Pawła II, zmniejsza dystans między nauką a etyką. Refleksja, wypływająca z Objawienia i mocno osadzona w szczegółowej wiedzy medycznej, biologicznej i psychologicznej, potwierdza, że także dziś Kościół jest zdolny odpowiadać na nowe pytania ludzkości w sposób jasny i zakorzeniony w Prawdzie.

Tomasz Wasilewski SSP
Doktorant Instytutu Teologii Moralnej KUL
e-mail: twasilewski@paulus.pl